

МАХМУРОВА-ДИШЛЮК О. П.,
кандидат юридичних наук,
докторант
(Науково-дослідний інститут
публічного права)

УДК 342.9.23:351.746

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.3.6>

**РИМСЬКИЙ СТАТУТ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ
В СИСТЕМІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ,
СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН
В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

У статті розкрито роль і місце Римського статуту Міжнародного кримінального суду в системі адміністративно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах російсько-української війни полягає у наступному. Доведено, що Римський Статут МКС є ключовим кроком світової спільноти щодо утвердження універсальних норм права, спрямованих на розвиток демократії та забезпечення справедливості у притягненні до відповідальності за найтяжчі злочини Він визначає юрисдикцію щодо переслідування найнебезпечніших міжнародних злочинців, включаючи злочини агресії. Зроблено висновок що, розширення юридичних гарантій захисту громадян України завдяки міжнародним юрисдикційним механізмам закріплені в міжнародно-правових актах, коли норми-принципи міжнародних договорів, які є частиною національного законодавства України потребують уточнення та деталізації в національних нормах права, що затверджують юридичний інструментарій та правові процедури. Україна підписала Римський Статут МКС у 2000 році, але не ратифікувала його, хоча це було одним з міжнародних зобов'язань після угоди про Асоціацію з ЄС у 2014 році, через ряд психологічних несприятливих чинників російсько-української війни. З'ясовано що, у повному обсязі в контексті російсько-української війни він не може бути застосований, оскільки Україна не ратифікувала статут МКС, незважаючи на це, був виданий ордерів на арешт російського диктатора та його відповідальних осіб за незаконну депортацію українських дітей з тимчасово окупованих територій, що свідчить про намір МКС притягти їх до відповідальності за воєнні злочини. Актуалізовано, що ратифікація Статуту МКС та гармонізація українського законодавства з ним відкривають Україні перспективи успішної співпраці у боротьбі з найтяжчими злочинами і сприяють удосконаленню національного законодавства, що стане логічним продовженням правової політики України на міжнародній арені. Запропоновано компромісний варіант, а саме ратифікувати Статут МКС Верховною Радою України з відтермінуванням його вступу в дію на один рік після закінчення воєнного стану в Україні, уведеного у зв'язку з повномасштабним російським терористичним вторгнення в Україну.

Ключові слова: *агресія, адміністративно-правове забезпечення, демократія, депортація, діти, міжнародні договори, норма права, норми-принципи, права, свободи і законні інтереси, ратифікація російсько-українська війна, справедливість, статут, уточнення та деталізація.*



Makhmurova-Dyshliuk O. P. The Rome Statute of the International Criminal Court in the system of administrative and legal protection of the rights, freedoms and legitimate interests of citizens in the conditions of the Russian-Ukrainian war

The article examines the role and place of the Rome Statute of the International Criminal Court in the administrative and legal framework for safeguarding the rights, freedoms, and legitimate interests of citizens during the Russian-Ukrainian war. It is demonstrated that the Rome Statute of the ICC represents a pivotal step by the international community toward the establishment of universal legal norms aimed at fostering democracy and ensuring justice in the prosecution of individuals responsible for the gravest crimes. The Statute outlines jurisdiction over the prosecution of the most dangerous international criminals, including crimes of aggression. The research concludes that the enhancement of legal protections for Ukrainian citizens through international jurisdictional mechanisms is anchored in international legal instruments. However, the principles of international treaties, integrated into Ukraine's national legislation, necessitate clarification and detailed articulation within national legal norms to establish effective legal tools and procedures. Despite Ukraine signing the Rome Statute of the ICC in 2000, it has yet to ratify it, a step mandated by the 2014 EU Association Agreement, due to several unfavorable psychological factors arising from the Russian-Ukrainian conflict. The Statute cannot be fully applied in the context of the war as Ukraine has not ratified it. Nevertheless, the issuance of arrest warrants for the Russian dictator and his officials for the unlawful deportation of Ukrainian children from occupied territories signifies the ICC's intent to hold them accountable for war crimes. The article underscores that ratifying the ICC Statute and aligning Ukrainian legislation with it will facilitate effective cooperation in addressing the gravest crimes and enhance national legal frameworks, thereby continuing Ukraine's international legal policy. It is proposed that the Verkhovna Rada of Ukraine ratify the ICC Statute, with its enactment deferred for one year following the cessation of martial law imposed due to the Russian invasion.

Key words: *aggression, administrative and legal protection, children, clarification and detailing, democracy, deportation, international treaties, justice, legal norm, principles, ratification, rights, freedoms, and legitimate interests, Russian-Ukrainian war, statute.*

Вступ Враховуючи безпрецедентний характер російської агресії та масштабні порушення міжнародного гуманітарного права, зокрема незаконні депортації та інші воєнні злочини, питання ефективного захисту прав громадян України стає вкрай важливим. 17 липня 1998 року в Римі 120 держав прийняли статут, відомий як «Римський Статут Міжнародного кримінального суду», який заснував Міжнародний кримінальний суд. Це стало першим випадком в історії, коли держави вирішили визнати юрисдикцію постійного міжнародного кримінального суду для переслідування осіб, які скоїли найтяжчі злочини на їхніх територіях або їхніми громадянами після набуття чинності Римським Статутом 1 липня 2002 року. Міжнародний кримінальний суд не замінює національні суди, а обов'язком кожної держави є здійснення кримінальної юрисдикції щодо осіб, відповідальних за міжнародні злочини. Суд втручається лише тоді, коли держава не здатна або не бажає належним чином розслідувати або переслідувати злочинців. Основна місія Міжнародного кримінального суду полягає в тому, щоб покласти край безкарності осіб, які вчиняють найтяжчі злочини, що турбують міжнародне співтовариство, та сприяти запобіганню подібним злочинам [1].

Науковий аналіз ролі Римського статуту МКС у забезпеченні прав і свобод громадян в умовах російсько-української війни має важливе значення для розуміння потенційних переваг та викликів, пов'язаних з його ратифікацією. Він також сприяє вивченню можливостей



гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, що є важливим кроком у зміцненні міжнародного правопорядку та забезпеченні справедливості для жертв воєнних злочинів.

Огляд останніх досліджень. До проблеми міжнародно-правового та адміністративно-правового забезпечення прав свободи людини і громадянина в умовах війни в Україні звертали свою увагу вітчизняні вчені М. Алексійчук, Н. Армаш, В. Бібік, С. Бескоровайний, Ю. Бисага, Я. Букреєв, А. Вишневський, В. Галунько, І. Глобенко, П. Діхтієвський, Т. Доцюк, Я. Журавель, М. Доненко, І. Дзюба, В. Біла, В. Колпаков, Т. Короткий, М. Кравцова, О. Кузьменко, О. Куракін, С. Кучевська, В. Іванченко, О. Романова, В. Зьолка, О. Осауленко, С. Марущенко, Д. Михайлов, І. Підберезних, О. Правоторова, Ю. Радковець, Є. Руденко, О. Савинець, С. Сірій, О. Сікорський, Т. Тарахонич, Г. Христова на ін. Проте вони аналізовану нами проблематику безпосередньо не аналізували, а зосереджували свої наукові пошуки на більш загальних, спеціальних чи суміжних викликах.

Отже, аналіз запропонованої тематики є вкрай актуальним як для вдосконалення національної правової системи, так і для зміцнення міжнародних зусиль у боротьбі з безкарністю за найтяжчі злочини, що загрожують миру та безпеці людства

Мета статті полягає в тому щоб на основі норм міжнародного права та теорії адміністративного права розрити місце і роль Римського статуту Міжнародного кримінального суду в системі адміністративно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах російсько-української війни.

Виклад основних положень. Римський статут Міжнародного кримінального суду (МКС) це міжнародний правовий документ, прийнятий у липні 1998 р. на конференції у місті Рим. Статут набрав чинності у липні 2002 р., встановлюючи основні принципи та компетенцію МКС. Він є постійним органом, уповноваженим здійснювати юрисдикцію щодо осіб, які вчинили найбільш серйозні злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства. Доповнює національні системи кримінального правосуддя, забезпечуючи їх ефективне функціонування. Злочини, що підпадають під юрисдикцію МКС включають геноцид, злочини проти людяності, військові злочини та злочини агресії. Також Римський Статут забезпечує захист прав обвинуваченого та забезпечення справедливого судочинства, визначає види покарань та процедури їх застосування [1].

Отже, Римський Статут Міжнародного кримінального суду є ключовим комплексним кроком світової спільноти щодо утвердження універсальних норм права стосовно розвитку демократії та права, в аспектах невідворотності та справедливості притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочини, які визнаються світовим товариством як найбільш небезпечні для миру та прав людини.

Проте, треба погодитися з С. Кучевською, що ратифікація Статуту та гармонізація українського законодавства з ним відкривають перспективи успішної співпраці у боротьбі з найтяжчими злочинами, сприяючи удосконаленню національного законодавства. Цей крок стане логічним продовженням правової політики України на міжнародній арені. Законопроект про ратифікацію повинен супроводжуватись проектом закону про внесення змін до національного законодавства. Гармонізація національного та міжнародного права повинна враховувати особливості побудови національної правової системи. Однак, правильно підкреслює вчена, що аналіз свідчить про суперечливість існуючих висловлювань щодо узгодженості положень вітчизняних норм права та Статуту, що законодавець України поки що не створив необхідного правового масиву для притягнення до відповідальності за міжнародні злочини [3].

Римський статут Міжнародного кримінального суду передбачає переслідування таких злочинів як військові злочини та злочини агресії, і визначає юрисдикцію суду у випадках вчинення серйозних міжнародних злочинів. У випадку повномасштабного вторгнення росії в Україну, це може визначитися як злочин агресії. Згідно з Кримінальним кодексом МКС, злочин агресії включає вчинення акту агресії за ознаками визначеними в Резолюції Асамблеї ООН 3314 (XXIX). Однозначно таким діянням є нічим не спровокована військова агресія росії щодо України, порушення її територіальної цілісності [2].



Тим самим, слід підкреслити, що об'єм правових засобів захисту в сучасний період значно розширено завдяки підключенню до національних, внутрішньодержавних механізмів механізму захисту прав та свобод людини засобами міжнародної юрисдикції. Мова йде про міжнародно-правові гарантії прав людини, які закріплені в універсальних та регіональних міжнародних нормативно-правових актах. Однак реальне здійснення та захист основних прав людини конкретно особою забезпечується передусім правовими механізмами, що діють у законодавстві національних держав. Так ст. 9 Конституції України зазначає, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, тобто є частиною внутрішньодержавного права України. Але щоб норми міжнародних договорів реально почали використовуватися у правозастосуванні, недостатньо лише назвати їх частиною внутрішньодержавного права. Загальноновизнані норми міжнародного права за своїм характером не є такими, що діють самі по собі, вони сприймаються національною правовою системою в першу чергу, не як норми-регулятори прямої дії, а як норми-принципи. Тому, як правило перед їх правозастосуванням виникає необхідність видання відповідного національного нормативно-правового акту високого рівня у форму закону, спрямованого на виконання міжнародних норм права. Правова національна система припускає безпосередню дію належним чином ратифікованих норм міжнародних договорів поряд з національним законодавством, але пріоритет останнього полягає у тому, що саме воно забезпечує засоби реалізації, охорони та захисту прав людини [4].

Виходячи з таких теоретичних позицій Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт російського диктатора та так званої «уповноваженої у справах дітей російської федерації». Палата Міжнародного кримінального суду вважає, що вони несуть індивідуальну кримінальну відповідальність за воєнні злочини незаконної депортації та переміщення населення, зокрема дітей, з окупованих територій України до російської федерації. Тим самим, названі особи мають статус підозрюваного у міжнародному злочині і мають бути заарештовані. Коли перебувають на території держави-учасниці Римського статуту. Будь-яка з цих держав взяла на себе зобов'язання, отримавши ордер про арешт та передачу до МКС, невідкладно арештувати та передати цих осіб під юрисдикцію названого суду. За загальним правилом особи вищого рангу держави, зокрема президент, користуються імунітетом – їх не можна притягнути до відповідальності під час перебування на посаді (персональний імунітет), а також після закінчення повноважень за ті дії, які є офіційними (державними) за своєю суттю та були скоєні під час перебування на посаді (функціональний імунітет). Втім, МКС, який розглядає справи щодо скоєння військово-політичною верхівкою геноциду, воєнних злочинів та злочинів проти людяності, цих імунітетів не визнає [5].

Отже, Римський статут Міжнародного кримінального суду визначає юрисдикцію та засади переслідування найбільш небезпечних міжнародних злочинців, включаючи за злочини агресії. Однак, в аналізованому нами випадку російсько-української війни, останнє не може бути застосоване, адже Україна не ратифікувала Римський статут. Тим самим, видання ордеру на арешт російського диктатора та його відповідальної особи свідчать про намір Міжнародного кримінального суду притягти їх до кримінальної відповідальності за воєнні злочини, зокрема депортацію та переміщення населення.

Як відомо Україна підписала Римський статут ще 20 січня 2000 року, але не ратифікувала його, хоча після угоди про Асоціацію з ЄС у 2014 році це було одним із міжнародних зобов'язань України. В умовах російсько-української війни Україна не може ратифікувати Римський статут через не підтримки цього військовослужбовцями Збройних сил інших сил оборони. Адже, навколо Римського статуту тривалий час тривала інформаційна війна, яка породила неправдиву інформацію про можливі арешти українських військових за кордоном. Тим самим, політичні сили, що знаходяться при владі, на наш погляд правильно, відклали це питання до закінчення російсько-української війни. Одночасно Римський статут передбачає можливість визнання юрисдикції суду в певних справах без ратифікації, і Україна вже визнала юрисдикцію МКС за двома заявами Міністерства закордонних справ у 2014 та 2015 роках [6]. Нами пропонується компромісний варіант згідно з яким Верховна рада



України може ратифікувати Римський статут вже умовах сьогодення, однак відтермінувати його вступ в законну дію на один рік після закінчення воєнного стану в Україні.

Висновки. Отже, роль і місце Римського статуту Міжнародного кримінального суду в системі адміністративно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах російсько-української війни полягає у наступному:

– Римський Статут МКС є ключовим кроком світової спільноти щодо утвердження універсальних норм права, спрямованих на розвиток демократії та забезпечення справедливості у притягненні до відповідальності за найтяжчі злочини;

– Римський статут МКС визначає юрисдикцію щодо переслідування найнебезпечніших міжнародних злочинців, включаючи злочини агресії;

– розширення юридичних гарантій захисту громадян України завдяки міжнародним юрисдикційним механізмам закріплені в міжнародно-правових актах, коли норми-принципи міжнародних договорів, які є частиною національного законодавства України потребують уточнення та деталізації в національних нормах права, що затверджують юридичний інструментарій та правові процедури;

– Україна підписала Римський Статут МКС у 2000 році, але не ратифікувала його, хоча це було одним з міжнародних зобов'язань після угоди про Асоціацію з ЄС у 2014 році, через ряд психологічних несприятливих чинників російсько-української війни;

– у повному обсязі в контексті російсько-української війни він не може бути застосований, оскільки Україна не ратифікувала статут МКС, незважаючи на це, був виданий ордерів на арешт російського диктатора та його відповідальних осіб за незаконну депортацію українських дітей з тимчасово окупованих територій, що свідчить про намір МКС притягти їх до відповідальності за воєнні злочини;

– ратифікація Статуту МКС та гармонізація українського законодавства з ним відкривають Україні перспективи успішної співпраці у боротьбі з найтяжчими злочинами і сприяють удосконаленню національного законодавства, що стане логічним продовженням правової політики України на міжнародній арені;

– нами пропонується компромісний варіант, а саме ратифікувати Статут МКС Верховною Радою України з відтермінуванням його вступу в дію на один рік після закінчення воєнного стану в Україні, уведеного у зв'язку з повномасштабним російським терористичним вторгнення в Україну.

Список використаних джерел:

1. Зрозуміти Міжнародний кримінальний суд. 2022. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2023-06/UICC-UKR-rgb.pdf>
2. Римський статут Міжнародного кримінального суду. *Верховна Рада України*. 2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
3. Кучевська С. П. Проблеми гармонізації законодавства України про кримінальну відповідальність та Статуту Міжнародного кримінального суду : дис. ... канд. юрид. наук: Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2019. 331 арк.
4. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина – Ужгород, 2003. 346 с.
5. Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт путіна. *DEJURE*. 2023. URL: <https://dejure.foundation/tpost/gkvdkupo71-mzhnarodnii-krimnalnii-sud-vidav-order-n>
6. Чому Україна не може ратифікувати Римський статут під час війни. *Радіо Свободи*. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-maluska-ukraina-rymskyu-statut/31880061.htm>

